

# Tartu ülikooli raamatukogu kunagise bibliotekaari Emil Andersi mälestused<sup>1</sup>

Malle Ermel  
raamatukoguhoidja

Tartu Linnamuuseumi direktorisse Heivi Pulleritsu (1938–2013) ning arendusjuhi Marge Renniti eestvõtmisel ning meie toonase kolleegi Aira Võsa tõlkes nägid 2012. aastal eesti keeles trükivalgust keiserliku Tartu Ülikooli raamatukogu bibliotekaari Emil Aleksander Lorenz Andersi (vkj 18.6.1806–13.4.1887) mälestused. Andersite perekonnatuttav Leopold von Schroeder, baltisakslasest indoloog, Tartu Ülikooli eradotsendi ja Õpetatud Eesti Seltsi liikme L. v. Schroederi toimetamisel ilmusid E. Andersi mälestused esmakordselt Baltische Monatsschrifti 1892. aasta vihikutes 1–5 (Erinnerungen des weil. Universitäts-Bibliothekars zu Dorpat Emil Anders nebst einer Biographie und Charakteristik des Verfassers).

## Kes oli bibliotekaar Anders?

Ülikooli raamatukogu n-ö köögipoolega sai E. Anders tuttavaks isa Karl Andersi kaudu, kes töötas siin raamatukoguhoidja<sup>2</sup> abina. 1826. aastal, pärast isa edutamist raamatukogu sekretäriks, sai E. Anders koha endale. E. Andersi kandidatuuri arutamisel ülikooli nõukogus iseloomustati teda kui arukat ja usinat noormeest ning tõsteti esile tema vene keele oskust. Anders juunior kinnitati raamatukoguhoidja abi kohale tingimusel, et ta

õpingutega õigusteaduskonnas veel samal semestril lõpule jõuab (ülikooli põhikirja järgi pidi raamatukoguhoidja abil olema ülikooliharidus). Põhiala kõrvalt õigusteaduskonnas oli E. Anders kuulnud ka K. Morgensterni loenguid antiigist ja professor Vassili Perevoštšikovi omi vene kirjandusest. Kolmeaastase studiumi lõpetaski ta ette nähtud ajal (1826), kuid lõpueksamid õiendas alles 1836. aastal. „Kuna ma olin juristina immatrikuleeritud, siis lubatigi mul teha ainult õigusteaduste kraadiksam. Selleks ei olnud ma oma kolmeaastase ülikoolikursuse lõpul tegelikult üldse ette valmistunud ja ma oleksin meel- samini keskendunud filoloogi eksamiks. [---] Isegi hea, et olin vähemalt pandekte<sup>3</sup> Dabelowi<sup>4</sup> juures hoolsalt külastanud ...“ (lk 87).

Noor Anders võitis kiiresti temasse suisa isaliku heatahtlikkusega suhtunud K. Morgensterni ja õppejõudude usalduse. Pärast isa surma 1835. aastal sai E. Andersist tema ametijärglane raamatukogu sekretärina, kelle ülesandeks oli võtta vastu saabuvad raamatud, kanda need kataloogidesse ning suunata köitmisele, registreerida arved, jälgida raamatuosturahade kasutamist, hoida korras raamatukogu kirjavahetus ning arhiiv. Alles noore töötajana püüdis ta teha muudatusi kehtivas töökorralduses. Üks neist oli laenutuspäevikute järkjärguline asendamine sedelitega (1829–1836),

1 [Tartu ülikooli raamatukogu kunagise bibliotekaari Emil Andersi mälestused](#). Tartu : Tartu Linnamuuseum, 2012. 112 lk.

2 Raamatukoguhoidja – direktori ametinimetus 1855. aastani.

3 Pandektid – osa rooma õiguse kogust „Corpus iuris civilis“.

4 Christian Christoph von Dabelow (1768–1830) – TÜ rooma õiguse professor 1819–1830.

mida olid soovitanud ka tööd revideerinud komisjonid 1821. ja 1823. aastal. Olukorras, kus eelarveline kitsikus üha enam pitsitas, sõandas Anders Morgensternile ka nõu anda, kuidas kulusid kokku hoida. Pärast seda, kui K. Morgensterni ametjärglane professor F. G. von Bunge ülikooli teenistusest lahkus, usaldati raamatukogu 1843. aastal kuni uue direktori valimiseni E. Andersi hoolde. Aastad läksid, kuid raamatukogule uue juhataja valimine viibis, mis tõestab, et Anders sai raamatukogu töö korraldamisega suurepäraselt hakkama. Alles kuraator G. F. von Bradke märgukirja peale 1855. aasta septembris, asuti ka ülikooli juhtkonnas teemaga tegelema. Raamatukogutöö suunamiseks ja järelevalveks moodustati komisjon, mille esimees oli formaalselt direktor, töö tegelik korraldamine jäi endiselt E. Andersi õlule. 1860. aasta 6. novembril kirjutas keiser alla otsusele kaotada teiste Venemaa ülikoolide eeskujul ka Tartu Ülikoolis professor-

raamatukoguhoidja ja sekretäri ametikohad. Nende asemele loodi „eriline“ raamatukoguhoidja, tänapäevases mõistes tegevdirektori ametikoht. Rahvahariduse ministri päevakäsuga 1860. aasta 22. detsembrist kinnitati sellele ametikohale Emil Anders. Ta pensioneerus 1871. aasta oktoobris, kuid see ei olnud vabatahtlik otsus – ülikooli põhikiri lubas pärast 25-aastast teenistusaega (Andersi puhul siis sekretäri kohale asumisest 1835. aastal) saada samasse ametisse tagasi valitud ainult kaks korda. Pensioneerudes oli E. Anders ülikooli kõige kauaaegsem töötaja. Ülikooli nõukogu poolt antud tänukirjas seisis: „tema enam kui 45-aastase teenistuse jooksul pidevalt üles näidatud väsimatu usinuse, ebatavalise korraarmastuse, laialdase töötundmise ja eeskujuliku kohusetruuduse eest, samuti kõige eest, millega ta on kaasa aidanud talle usaldatud raamatukogu varade eesmärgipärasele kasvatamisele ja mugavamale kasutamisele“ (lk 109). Viimasele aitas kahtlemata kaasa Andersi poolt läbi viidud kataloogisüsteemi moderniseerimine – kasutusele võeti tähestikulised sedelkataloogid (raamatud ja perioodilised väljaanded, väitekirjad, akadeemilised kirjad ja koolikirjad) ning alustati ettevalmistustega uue süstemaatilise kataloogi koostamiseks. Meie raamatukogu digiteeritud kataloogid kannavadki tema auks nime Emil.

Mälestusi kirja panema õhutasid Emil Andersit sugulased ja sõbrad „sest hea mälu õnnistatult“ oskas ta „vestlustes üsna tihti elavalt kirjeldada Tartu minevikku, linna kunagist ilmet ja nii mõndagi ammu lahkunud isikut“ (lk 7). Elav ja soojalt humoorikas kirjelduslaad teevad Emil Andersi mälestusraamatust mõnusa lugemisvara, mida võib soovitada kõikidele, keda huvitavad ammused ajad. Kellest ja millest jutt, aitavad lugejal aru saada joonealused kommentaarid.

Head lugemist!

